
ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอน
ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอกลาง จังหวัดภูเก็ต
The Local History and Culture of the Thalang Ban Don
Community in Thep Krasattri Sub-district, Thalang District,
Phuket

จารุณี คงกุล^{1*}

Jarunee Khongkun

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

Faculty of Humanities and Social Sciences, Phuket Rajabhat University

*Corresponding Author

ได้รับบทความ: 27 สิงหาคม 2568

ปรับปรุงแก้ไข: 15 พฤศจิกายน 2568

ตอบรับตีพิมพ์: 21 มกราคม 2569

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอกลาง จังหวัดภูเก็ต เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากเอกสารร่วมกับการสัมภาษณ์ตัวแทนผู้นำชุมชน ตัวแทนชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญท้องถิ่น นักวิชาการ และผู้ที่อยู่ในพื้นที่ชุมชนเมืองกลางบ้านดอน จำนวน 9 คน โดยเป็นผู้อาศัยอยู่ในชุมชนอย่างน้อย 5 ปี มีความรู้ ความเข้าใจในบริบทพื้นที่ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวของชุมชนเมืองกลางบ้านดอน

ผลการวิจัย พบว่า ชุมชนเมืองกลางบ้านดอนมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานและมีความสำคัญต่อจังหวัดภูเก็ต โดยในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย หรือสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ชุมชนเมืองกลางบ้านดอนมีบทบาทสำคัญทางการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม ชุมชนเมืองกลางบ้านดอนมีบุคคลสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และความรู้ทางศาสนาของชุมชน สำหรับวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอนสะท้อนเอกลักษณ์ของชุมชน อย่างชัดเจนในด้านความเชื่อ ภูมิปัญญา และประเพณี แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ หรือสิ่งที่มนุษย์และธรรมชาติพึ่งพากัน มนุษย์ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ มนุษย์รู้จักการปรับตัวและอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้ ซึ่งข้อมูลจากการศึกษาครั้งนี้สามารถนำไปใช้เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการพิจารณาสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว หรือเพื่อประกอบการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นในอำเภอกลาง จังหวัดภูเก็ต ให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าทางมรดกท้องถิ่นที่มีมาตั้งแต่อดีต และเพื่อส่งเสริมกลุ่มที่ดำเนินการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นในอำเภอกลาง จังหวัดภูเก็ต เพื่อนำองค์ความรู้มาสนับสนุนการท่องเที่ยว

คำสำคัญ : ประวัติศาสตร์ชุมชน, วัฒนธรรมท้องถิ่น, เมืองกลางบ้านดอน, จังหวัดภูเก็ต

Abstract

This research aimed to study the history and local culture of the Thalang Ban Don community in Thep Krasattri Sub-district, Thalang District, Phuket Province. Utilizing a qualitative approach, data were collected through documentary research and semi-structured interviews with nine key informants, including community leaders, residents, local experts, and scholars. All participants had resided in the community for at least five years

and possessed deep insights into the area's context, history, culture, and tourism. The findings revealed that the Thalang Ban Don community has a long-standing history of significance to Phuket. During the late Ayutthaya period, specifically under the reign of King Borommakot, the community played a pivotal role in administration, economics, and society. Key historical figures further illustrate the profound connection between the community's history, culture, and religious faith. Regarding local culture, the community exhibits a distinct identity rooted in its beliefs, local wisdom, and traditions. These elements reflect the reciprocal relationship between humans and nature, where people utilize natural resources while adapting to and coexisting with the environment. The knowledge gained from this study can serve as a basis for seeking budgetary support from various agencies to organize historical and cultural activities, promote tourism, or establish a local history and culture learning center in Thalang District. Such initiatives aim to enhance community awareness of their local heritage and support groups dedicated to historical and cultural preservation for sustainable tourism development.

Keywords: Community History, Local Culture, Thalang Ban Don Community, Phuket Province

บทนำ

ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเป็นสิ่งหนึ่งที่มีขึ้นภายในชุมชนหรือสังคม โดยเป็นสิ่งดั้งเดิมมีเรื่องราวมายาวนานตั้งแต่เรื่องของมนุษย์ที่มีประวัติของตนเอง จนเมื่อมนุษย์รวมกันเป็นกลุ่มจึงกลายเป็นสังคมประเทศชาติซึ่งมีประวัติศาสตร์ส่วนรวมในแง่ของสังคมประวัติศาสตร์จึงเป็นอดีตซึ่งเป็นตัวอย่างหรือบทเรียนนำไปสู่ออนาคต สังคมจึงเรียนรู้จากอดีตได้ ดังนั้นประวัติศาสตร์แม้จะเป็นเรื่องของเมื่อวาน แต่เกี่ยวข้องกับวันนี้เพื่อเดินทางไปสู่วันพรุ่งนี้ ประวัติศาสตร์จึงเชื่อมมิติของกาลเวลาตั้งแต่อดีตสู่ปัจจุบันจนถึงอนาคต (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2540: 17-18) ในระยะหลังประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ชุมชน และประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ต่าง ๆ เป็นความรู้ที่มีคุณค่าทางวิชาการสูง แต่ส่วนใหญ่แล้วยังได้รับอิทธิพลจากประวัติศาสตร์ชาตินิยม และเป็นประวัติศาสตร์ที่เน้นว่าชุมชนหรือชาติพันธุ์เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เข้าใจเมืองไทย มากกว่าจะมุ่งแสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงอย่างซับซ้อนของท้องถิ่น ชุมชน หรือชาติพันธุ์นั้น ๆ

จังหวัดภูเก็ตเป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ เพราะจังหวัดภูเก็ตมีประวัติศาสตร์ยาวนาน ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และสมัยประวัติศาสตร์มีการค้นพบหลักฐานจำนวนมาก เช่น ขวานหิน มีด ครก เป็นต้น (จารุณี คงกุล, 2565: 71) นอกจากนั้นบางพื้นที่ของจังหวัดภูเก็ตยังเกิดเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น ศึกกลาง ศึกอั้งยี่ การทำเหมืองแร่ดีบุก เป็นต้น ดังนั้นหลาย ๆ พื้นที่ของจังหวัดภูเก็ตจึงมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม แต่ผู้วิจัย พบว่าบางพื้นที่ขาดการศึกษา การจดบันทึก และการรวบรวมข้อมูลเก็บไว้ให้คนรุ่นหลังได้รับรู้ และรับทราบความสำคัญที่เกิดขึ้น ซึ่งหากทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในพื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัดภูเก็ตไว้จะทำให้มีแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของจังหวัดภูเก็ต สามารถนำมาเชื่อมโยงเป็นเส้นทางท่องเที่ยวภายในจังหวัดภูเก็ต และสามารถส่งต่อไปยังพื้นที่อื่นที่มีความเกี่ยวข้องกันได้

จากสภาพดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญและสนใจศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต

เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีความสำคัญต่อจังหวัดภูเก็ตมาตั้งแต่อดีต กล่าวคือ เป็นพื้นที่ทำการค้า เป็นเส้นทางเดินทัพของพม่า เป็นต้น (จารุณี คงกุล, 2565: 73) โดยการศึกษานำไปสู่การอนุรักษ์ สืบสาน และทำนุบำรุงประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรมให้อำรงอยู่ในสังคม อันเป็นสิ่งสำคัญของจังหวัดภูเก็ต อีกทั้งทำให้ผู้คนในสังคมปัจจุบันตระหนักและเห็นคุณค่าของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น พร้อมทั้งเป็นการรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองถลางบ้านดอน ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ตไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อต่อยอดไปสู่การส่งเสริมมรดกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของจังหวัดภูเก็ต

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองถลางบ้านดอน ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลัก แล้วนำข้อมูลที่ได้จากเอกสาร และการสัมภาษณ์มาทำการวิเคราะห์ แล้วจึงนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ในงานวิจัยนี้ประชากร คือ บุคคลที่อยู่ในชุมชนเมืองถลางบ้านดอน มีความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมชุมชนเมืองถลางบ้านดอน ได้แก่ กลุ่มคนในชุมชน กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ผู้มาเยือน เช่น นักท่องเที่ยว และกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ให้ข้อมูลแบบมีจุดมุ่งหมาย โดยร่วมกับชุมชนเจาะจงคัดเลือกบุคคลที่เหมาะสม มีความรู้ความเข้าใจในบริบทพื้นที่ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชนเมืองถลางบ้านดอน ซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนอย่างน้อย 5 ปี จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ตัวแทนผู้นำชุมชน ตัวแทนชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญท้องถิ่น นักวิชาการ และผู้ที่อยู่ในพื้นที่ชุมชนเมืองถลางบ้านดอน

2. สถานที่ทำการวิจัยและเก็บข้อมูล คือ ชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured) ครอบคลุมกับวัตถุประสงค์ในการวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ข้อมูลประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอน โดยมีผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความชำนาญกับหัวข้อที่ทำการวิจัย จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมของเนื้อหา และข้อคำถามให้เป็นไปตามจุดประสงค์ของงานวิจัย โดยผลการประเมิน พบว่า แบบสัมภาษณ์มีค่าดัชนีความสอดคล้องทั้งฉบับอยู่ระหว่าง 0.66-1.00 จากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative data) จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data sources) และแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data sources) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data sources) เป็นการศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองกลางบ้านดอน และวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอน รวมถึงข้อมูลที่ได้จากหนังสือ เอกสาร บทความในวารสาร บทความวิชาการ บทความออนไลน์ รายงานการวิจัย เป็นต้น

4.2 แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data sources) ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้กลุ่มตัวอย่าง โดยเริ่มต้นจากการประสานงานกับตัวแทนผู้นำชุมชน ตัวแทนชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญท้องถิ่น นักวิชาการ และผู้ที่อยู่ในพื้นที่ชุมชนเมืองกลางบ้านดอนเพื่อกำหนดหมายการสัมภาษณ์ โดยเริ่มต้นจากการความคุ้นเคย การสร้างสัมพันธ์ที่ดี แจ้งวัตถุประสงค์ของการศึกษา และทำการแนะนำตัว จากนั้นจึงทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล และเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเพื่อสังเกตการณ์ พูดคุย และสัมภาษณ์เกี่ยวกับหัวข้อที่ต้องการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองกลางบ้านดอน และ

ข้อมูลวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอน พร้อมทั้งการบันทึกข้อมูลที่ได้รับจากนั้นผู้วิจัยจึงทำการทบทวนข้อมูลเพื่อนำมาสรุปผล และวิเคราะห์ข้อมูลในลำดับต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ หลังจากผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ และแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาสรุปเนื้อหาในภาพรวม โดยจัดเป็นหมวดหมู่และเชื่อมโยงประเด็นในการศึกษา เพื่อให้เป็นเรื่องเดียวกัน ซึ่งครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ และขอบเขตเนื้อหาในการวิจัยที่กำหนดไว้แล้วนำเสนอข้อมูลประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอกลาง จังหวัดภูเก็ตในรูปแบบพรรณนาโวหาร

ผลการวิจัย

ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองกลางบ้านดอน การศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอกลาง จังหวัดภูเก็ต ซึ่งมีประวัติศาสตร์ยาวนานตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์ ซึ่งผลการศึกษา พบว่า ชุมชนเมืองกลางบ้านดอนเป็นชื่อที่มีมาตั้งแต่อดีต เหตุที่เรียกว่า บ้านดอน เพราะบริเวณนี้มีลักษณะทางภูมิศาสตร์คล้ายเกาะ เป็นที่ราบสูง มีคลองเสนโพธิ์ขนาดใหญ่เชื่อมกับทะเล บริเวณหาดลายันมีน้ำล้อมรอบและน้ำท่วมไม่ถึง ในพื้นที่บ้านดอนมีการทำนา ระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายนเป็นช่วงที่ข้าวออกรวง ทำให้พื้นที่รอบเกาะบ้านดอนเป็นสีทองอร่าม ทำให้เห็นความสามัคคีของคนในชุมชนเมืองกลางบ้านดอนในการเกี่ยวข้าว นอกจากนี้คนในพื้นที่บ้านดอนยังมีการทำสวนยางพารา สวนผลไม้ เช่น ทุเรียน ลองกอง เงาะ เป็นต้น และมีการร่อนแร่ดีบุกบริเวณเขาล้อม (ณรงค์ สุจริตธรรม, ภูมิประเทศชุมชนเมืองกลางบ้านดอน, 3 มิถุนายน 2565) ด้วยพื้นที่บริเวณบ้านดอนมีคลองเชื่อมกับทะเล ทำให้ในอดีตมีเรือสำเภาเข้ามาทำการค้าบริเวณบ้านดอน การค้าส่วนใหญ่เป็นการค้าแร่ดีบุก การแลกเปลี่ยนข้าว และเครื่องใช้สอย เช่น ถ้วย ชาม เขียนหมาก เป็นต้น บ้านดอนยังเคยเป็นเส้นทางเดินทัพของทหารพม่า เพื่อโจมตีเมือง

กลางใน พ.ศ. 2328 (วิสุทธิ์ ลีวากรณ์ และสุพล พิมล, การค้าชุมชน เมืองกลางบ้านดอน, 3 มิถุนายน 2565) นำมาสู่เกิดวีรสตรีเมืองกลาง คือ ท้าวเทพกระษัตรี ท้าวศรีสุนทร

สำหรับเจ้าเมืองกลางบ้านดอนได้ระบุในพงศาวดารเมืองกลางว่า จอมเฒ่าบ้านดอนได้รับพระราชทานเครื่องยศเต็มตามตำแหน่ง มีเถาทองคำ (เจียดทอง) ในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ หรือตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา (มูลนิธिसารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542: 1,473-1,474) โดยเจ้าเมืองกลางบ้านดอนเป็นพี่ชายของจอมร้างบ้านเคียน หรือลุงของท้าวเทพกระษัตรี (จัน) และท้าวศรีสุนทร (มุก) เมื่อจอมเฒ่าบ้านดอนถึงแก่กรรม เมืองกลางจึงย้ายไปตั้งที่เมืองกลางบ้านเคียน (สมศักดิ์ พรหมชัย, เจ้าเมืองกลางบ้านดอน, 16 มิถุนายน 2565) จนถึงปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.4) มีหลักฐานพบว่า พระยากลางคินจันทรโจวงศ์เป็นเจ้าเมืองกลางบ้านดอน (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2544: 127) ใน พ.ศ. 2484 บ้านดอนและบ้านเคียนได้รวมเป็นตำบลเทพกระษัตรี (ปัจจุบันเขียนตำบลเทพกระษัตรี) เพื่อเป็นเกียรติและอนุสรณ์แก่ท้าวเทพกระษัตรี (มูลนิธिसารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542: 1,474) [ในหนังสือสารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 14 ทะเบียน-ธรรมราชา พ.ศ. 2527 ใช้คำว่า ท้าวเทพสตรี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2527: 8,751-8,753)]

บุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอลาด จังหวัดภูเก็ต ได้แก่

1. จอมเฒ่าบ้านดอน เป็นพี่ชายต่างมารดาของจอมร้างบ้านเคียน ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองกลางต่อจากพระยาเถาหลวงคางเซ่ง จอมเฒ่าบ้านดอนได้รับพระราชทานเครื่องยศเต็มตามตำแหน่ง มีเถาทองคำ (เจียดทอง) (มูลนิธिसารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542: 1,473-1,474) ไม่มีบันทึกว่า จอมเฒ่าบ้านดอนเกิดและถึงแก่กรรมเมื่อใด มีเพียงคำบอกเล่าของกลุ่มผู้สืบเชื้อสายโลหิตว่า

ถ้ากระดูกของจอมเผ่าบ้านดอนบรรจุไว้ในเจดีย์ ณ วัดบ้านดอน หรือวัดเทพกระษัตรี (ปัญญา ศรีนาค, 2546: 31-32)

2. หลวงพ่อท่านเจ้าฟ้า หรือหลวงพ่อفا มีกิตติศัพท์ในด้านเวทมนตร์คาถา อยู่ยงคงกระพัน ในช่วงที่พม่าจะบุกตีเมืองกลางและใช้บ้านท้าวเทพกระษัตรีเป็นที่รวมพลและตั้งค่ายนั้น พม่าต้องใช้เส้นทางที่ผ่านสำนักสงฆ์ของหลวงพ่ท่านเจ้าฟ้าก่อน ในการนี้หัวหน้าพม่าได้ท้าทายหลวงพ่ท่านเจ้าฟ้าว่า หากพม่าเป็นฝ่ายแพ้พม่าจะไม่ทำอันตรายสำนักสงฆ์และชาวบ้าน แต่หากหัวหน้าพม่าเป็นฝ่ายชนะหลวงพ่ท่านเจ้าฟ้า ต้องให้พม่าตั้งค่ายในบ้านท้าวเทพกระษัตรี ก่อนทำการต่อสู้กันหัวหน้าพม่าได้ทราบว่ หลวงพ่ท่านเจ้าฟ้าเป็นผู้มีเวทมนตร์คาถาอยู่ยงคงกระพัน หัวหน้าพม่าจึงคิดแก้เคล็ด เพื่อเอาชนะหลวงพ่ท่านเจ้าฟ้า เมื่อถึงวันที่ทำการต่อสู้หัวหน้าพม่าได้นำข้าวไปหนึ่ง กำมือและถามหลวงพ่ท่านเจ้าฟ้าว่า “นี่คืออะไร” หลวงพ่ท่านเจ้าฟ้าตอบโดยไม่เฉลียวใจว่า “ข้าว (เข้า)” (สุพล พิมล, หลวงพ่ท่านเจ้าฟ้า, 3 มิถุนายน 2565) ทันใดนั้น หัวหน้าพม่าได้ชักดาบฟันหลวงพ่ท่านเจ้าฟ้าขาดสะพ่ยแล้ง แต่หลวงพ่ท่านเจ้าฟ้า ใช้มือรับร่างของท่านไว้ก่อนจะหล่นถึงพื้นแล้วนำมาต่อเข้ากับรอยเดิมจากนั้นใช้มือลูบตามรอยแผล ทำให้ร่างของท่านต่อได้เหมือนเดิม เมื่อหัวหน้าพม่าเห็นเช่นนั้นจึงตกใจและยอมแพ้พร้อมถอยทัพกลับโดยไม่ทำอันตรายตามที่ตกลงไว้ เรื่องอภินิหารของหลวงพ่ท่านเจ้าฟ้าแพร่กระจายออกไป เป็นที่ชื่นชมยินดีและเคารพนับถือของชาวกลางเป็นอย่างมาก (องค์การบริหารส่วนตำบลเทพกระษัตรี, 2559)

3. นายนรินทร์ สุจริตธรรม หรือครูอ่อง เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนพรุจำปา คนแรก เป็นหมอฟันบ้านประจำบ้านดอน และเป็นม้าทรงเทพกิมชื้ออ่อง เป็นผู้ก่อตั้งศาลเจ้าบ้านดอนซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ของตนเอง ครูอ่องเป็นที่เคารพของคนในพื้นที่ เนื่องจากท่านให้การช่วยเหลือคนเดือดร้อน ในพิธีงานศพของครูอ่องจึงมีชาวบ้านทั้งในและต่างพื้นที่จำนวนมากช่วยกันหามโลงศพของท่านไปทำพิธีที่วัด (สัมภาษณ์, ณรงค์ สุจริตธรรม และกนิรี สุจริตธรรม, ครูอ่อง, 3 มิถุนายน 2565)

สถานที่สำคัญชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต ได้แก่

1. นาโคกพม่า เป็นโคกที่พม่าเคยมาพักทัพเมื่อเกิดสงครามเก้าทัพ โดยพม่าลำเลียงทัพมาทางคลองอุตะเกาขึ้นมาทางคลองบางใหญ่ ชุมนุมทัพที่โคกพม่าแล้วชักปีกกาล้อมเมืองถลาง และตั้งทัพที่บ้านกลาง (เทศบาลตำบลเทพกระษัตรี, 2563: 65)

2. บริเวณจวนเมืองถลางบ้านดอน ในอดีตบริเวณนี้มีการขุดพบแนวกำแพงเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ความยาวด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกประมาณ 90 เมตร กำแพงด้านทิศตะวันออกติดกับทุ่งนา ในอดีตเคยเป็นคอกม้า ด้านทิศเหนือและทิศใต้ยาวประมาณ 70 เมตร บริเวณนอกกำแพงด้านทิศเหนือในอดีตเคยเป็นคุก (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2544: 127) ใน พ.ศ. 2550 คณะนักเรียนโรงเรียนสตรีภูเก็ตนำโดยอาจารย์ฤดี ภูมิภูถาวร ขุดพบแนวกำแพงโบราณ และโบราณวัตถุ คือ อิฐ (สมศักดิ์ พรหมชัย, หลักฐานชุมชนเมืองถลางบ้านดอน, 16 มิถุนายน 2565 และฤดี ภูมิภูถาวร, หลักฐานชุมชนเมืองถลางบ้านดอน, 1 กรกฎาคม 2565) สำหรับใช้สร้างกำแพงมีลักษณะและขนาดเท่ากับอิฐในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เมื่อเทียบกับอิฐที่บ้านพระยาวิจิตรสงคราม [สมัยรัตนโกสินทร์ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.4)] พบว่า อิฐบ้านพระยาวิจิตรสงครามมีขนาดเล็กและบางกว่า จึงเชื่อว่า แนวกำแพงที่ขุดพบชุมชนเมืองถลางบ้านดอนอยู่ในยุคจอมเผ่าบ้านดอน และคาดว่าบริเวณนี้เคยมีผู้ปกครอง 3 คน คือ จอมเผ่าบ้านดอน พระยาถลางทองพูน และพระยาถลางหนู บริเวณนี้ชาวเมืองถลางบ้านดอนเคยขุดพบปืนใหญ่ 3 กระบอก ปืนยาว 1 กระบอก หัวนอมและแร่แทนตาโลห์หรือขี้ตะกรันจำนวนมาก นอกจากนั้นยังได้ขุดพบโบราณวัตถุประเภทอื่น (ฤดี ภูมิภูถาวร, 2550: 39-42) คือ 1) เครื่องใช้ประเภทถ้วยชาม ได้แก่ ถ้วยชามจากยุโรป จีน เวียดนาม และภายในท้องถิ่น 2) เครื่องประดับ เป็นกำไลงรีไม้ครบวง ขนาดประมาณข้อมือเด็ก ตัวกำไลทำจากโลหะมีช่องเล็ก ๆ สำหรับใส่อัญมณี 3) เครื่องใช้ประเภทโลหะ ได้แก่ หมุด ตะปูโลหะ ตาจอบโบราณ 4) ประเภท

ไม่เข้าพวก ได้แก่ หินก้อนเสา ปีนใหญ่ กระสุนปืนใหญ่ และ 5) หลักฐานที่ไม่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เมืองกลางบ้านดอน ได้แก่ เศษจานกระเบื้อง สกรูตัวใหญ่ ชิ้นส่วนเซรามิก เศษกระเบื้องดินเผา ปืนโตโลหะ เมื่อเทียบเคียงกับของในยุคปัจจุบันมีความคล้ายคลึงมาก คาดว่าไม่น่าอยู่ในยุคเดียวกับยุคเมืองกลางบ้านดอน

3. วัดเทพกระษัตรี เดิมมีนามว่า วัดดอน ต่อมาทางราชการเห็นความสำคัญทางประวัติศาสตร์จึงได้เปลี่ยนใหม่ว่า วัดเทพกระษัตรี เป็นชื่อที่เชิดชูท้าวเทพกระษัตรี และท้าวศรีสุนทรที่นำชาวบ้านสู้รบกับพม่าจนได้รับชัยชนะ (อัคราพงษ์ ศิลประังสรรค์, 2563: 136-137) วัดเทพกระษัตรีสร้างขึ้นประมาณ พ.ศ. 2019 เป็นวัดแรกในจังหวัดภูเก็ตที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ต่อมาได้สร้างเสนาสนะขึ้น เพื่อเป็นการฉลองชัยชนะและความศรัทธาที่มีต่อหลวงพ่от่านเจ้าฟ้า เนื่องจากหลวงพ่от่านเจ้าฟ้ามี่ส่วนสำคัญในการปกป้องเมืองกลาง (สมศักดิ์ พรหมชัย, วัดเทพกระษัตรี, 16 มิถุนายน 2565)

4. โรงเรียนวัดเทพกระษัตรี หรือโรงเรียนวัดบ้านดอน เริ่มเปิดโรงเรียนตั้งแต่ พ.ศ. 2470 โดยใช้ศาลาวัดเทพกระษัตรีเป็นสถานที่เล่าเรียน ใน พ.ศ. 2479 โรงเรียนวัดเทพกระษัตรีได้งบประมาณปลูกสร้างอาคารเรียนซึ่งได้ปลูกสร้างทางทิศตะวันตกของวัดเทพกระษัตรี (โรงเรียนวัดเทพกระษัตรี, 2560) ภายหลังโรงเรียนวัดเทพกระษัตรีปรับปรุงพื้นที่บริเวณสนามฟุตบอล ทำให้ชุดพบกระดุมมนุษย์ และสิ่งของโบราณ เช่น ดาบ กำไล ขัน ถ้วย เครื่องปั้นดินเผา พระพุทธรูป ลูกนิมิต 9 ลูก เป็นต้น จึงสันนิษฐานว่าบริเวณนี้เคยเป็นที่ตั้งของโบสถ์วัดเทพกระษัตรีมาก่อน (สมฤทธิแพทย์ขิม และวิสุทธิ์ ลิวากรณ์, โรงเรียนวัดเทพกระษัตรี, 3 มิถุนายน 2565) ในบริเวณใกล้เคียงห่างจากที่พบลูกนิมิตทางทิศใต้ประมาณ 100 เมตร ได้ชุดพบหลุมคอนกรีตที่บรรจุอัฐิเป็นจำนวนมาก จึงได้เชิญเจ้าหน้าที่จากสำนักศิลปากรที่ 15 ภูเก็ตมาร่วมพิจารณาพบว่า ภาชนะที่บรรจุอัฐิมีอายุในสมัยอยุธยาตอนปลาย (สมศักดิ์ พรหมชัย, โรงเรียนวัดเทพกระษัตรี, 16 มิถุนายน 2565)

5. ศาลเจ้าบ้านดอน หรือศาลเจ้ากิมซื่ออ่องโก้วเต้าโบ้เก้ง เดิมศาลเจ้าสร้างเป็นเพิงหลังเล็ก ๆ ตั้งอยู่หน้าโรงจั่วบริเวณตลาดบ้านริมโรงเรียนวัดเทพกระษัตรี

ต่อมาได้ย้ายไปอยู่บริเวณต้นโพธิ์หรือทุ่งนางแก้ว ในระยะแรกศาลเจ้าบ้านดอนสร้างด้วยไม้หลังคาด้วยสังกะสี จน พ.ศ. 2495 นายนิรันดร์ สุจริตธรรม (ครูอ่อง) ได้เริ่มพัฒนาศาลเจ้าและให้ชื่อศาลเจ้าว่า กิมชื้ออ่อง และได้เริ่มกินผักตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา โดยมีมาทรงคือ ครูอ่องทรงเทพกิมชื้ออ่อง นายจันทรงเทพเอียวเจี้ยน นายพิศทรงเฮียนเทียนสองเต๋ นายสมศักดิ์ทรงโก้ยเส่งอ่อง นายสุ่ยทรงหงอจิ้นหยิน โดยมีนายวุ่นแซ่เป็นฮั่วดกั่ว ครั้งหนึ่งนายหวดเหลียนจากศาลเจ้ากะทู้ทรงเทพบกเขียได้เรียกเทพกิมชื้ออ่องว่า “ตัวจี้” แปลว่า พี่สาวคนโต ดังนั้นทุกคนจึงเข้าใจว่า เทพกิมชื้ออ่อง เป็นสตรีและเป็นนักรบ กล่าวกันว่า เทพองค์นี้มีพี่ชายเป็นนายพลนักรบได้เป็นอ่องในประวัติศาสตร์จีน และคำว่า ชือ (士) ตามป้ายศาลเจ้า หมายถึง นักรบจึงได้เพิ่มคำว่า ไก้ว เข้าไปเป็นกิมชื้ออ่องไก้ว เพื่อแสดงว่าเทพองค์นี้เป็นสตรี

ข้อมูลวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ผลการศึกษา พบว่าชุมชนเมืองกลางบ้านดอนมีข้อมูลวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนี้

1. ความเชื่อ ชุมชนเมืองกลางบ้านดอนมีความเชื่อเรื่องหมอกกลางบ้าน หรือ หมอพื้นบ้าน เป็นบุคคลผู้มีคุณธรรมสูง ไม่เก็บเงินค่ารักษาเก็บเพียงค่าบูชาครู เรียกว่า ค่าราด เพราะเชื่อว่าหากรับค่าตอบแทนความหลังจะเสื่อมทันที (ณรงค์ สุจริตธรรม, ความเชื่อชุมชนเมืองกลางบ้านดอน, 16 มิถุนายน 2565) หมอที่รักษาด้วยยาฝืบอกความหลังของยาฝืบอกเป็นสมบัติเฉพาะตัวจะถ่ายทอดให้ผู้อื่นไม่ได้ เว้นแต่เป็นความประสงค์ของฝืที่บอกซึ่งจะอนุญาตเป็นราย ๆ (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542: 8,378) สำหรับเครื่องยาที่ใช้ในการรักษาผู้ป่วยต้องจัดหาเองตามที่หมอบอก

2. ภูมิปัญญา ในชุมชนเมืองกลางบ้านดอน คือ 1) เพลงพื้นบ้าน คือ เพลงต้นสะตอ เพลงต้อนตอ 2) การละเล่น สมใจ จิตวรินทร์ (2528: 1-8) ได้รวบรวมการละเล่นเกี่ยวกับปริศนาคำทายของชุมชนเมืองกลางบ้านดอน คือ ปริศนาคำทายเกี่ยวกับบุคคล ปริศนาคำทายเกี่ยวกับสัตว์ ปริศนาคำทายเกี่ยวกับพืช ปริศนาคำทายเกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้ และปริศนาคำทายเกี่ยวกับเบ็ดเตล็ด 3) สอบข้อวันสารท

เดือนสิบ เป็นภาชนะทำจากใบเตยสานเป็นกระสอบใบเล็ก ๆ กว้างขนาด 7-8 เซนติเมตร ความสูง 9-10 เซนติเมตร สำหรับใส่อาหารแห้งและขนมเดือนสิบ เช่น ข้าวสาร พริก หอม กระเทียม ถั่วลิสง กะปิ ชিং ข่า ตะไคร้ มะพร้าว (ปอกเปลือก) ฟักทอง ขี้พรว้า หัวมัน ส้ม เข้มเย็บผ้า ด้าย ไม้ขีดไฟ ขนมเดือนสิบ และรายชื่อญาติที่ตายไปแล้ว เป็นต้น (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต, 2534: 117) บริเวณกันสอบสานเป็นสายร้อยห้อยเป็นพวงยาว เพื่อให้สิ่งของที่ไม่สามารถบรรจุในสอบข้อแขวนหรือวางไว้ต่างหาก เช่น มะพร้าว ฟักทอง ขี้พรว้า ชিং ข่า ตะไคร้ เป็นต้น สิ่งของเหล่านี้จะถูกนำไปถวายวัดเพื่อทำบุญและแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วในวันสารทเดือนสิบหรือวันทำบุญเดือนสิบ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2544: 158-159; วิบูลย์ ลีสุวรรณ, 2553: 179) 4) การรักษาโรคแบบพื้นบ้าน เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นายเลียบ ชนศึก หมอพื้นบ้านในตำบลเทพกระษัตรีได้สำรวจและรวบรวมไว้ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2544: 306-309) คือ การรักษาด้วยเวชบำบัด เป็นการรักษาด้วยสมุนไพรตามอาการ ได้แก่ ยากิน ยาทา ยาพอก ยาหยอด และยาป้าย การรักษาด้วยจิตบำบัดเป็นการรักษาด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์ โดยใช้เวทมนต์คาถา การเข้าทรง การขอขมา การทำสมาธิ และการสะเดาะเคราะห์ เพื่อขับไล่และป้องกันภูตผีปีศาจที่เป็นเสนียดจัญไรไม่ให้มารบกวน วิธีการเหล่านี้เป็นการรักษาทั้งทางกายและใจถือเป็นการรักษาแบบองค์รวม นอกจากนั้นยังมีคาถาที่ใช้ในการรักษาโรคประเภทต่าง ๆ คือ คาถาที่ใช้ป้องกันโรคและอันตราย หมออาจปลุกเสกบนสมุนไพรม้า หรือเป่าลงบนกระท่อมเด็ก คาถาในการบำบัดรักษาแผล คาถาสำหรับเคี้ยวสมุนไพรมาน้ำมันไว้ทาแผล การรักษาด้วยกายบำบัด เป็นการรักษาด้วยการบีบนวด ประคบ และออกกำลังกาย วิธีการรักษาขึ้นอยู่กับชนิดและอาการของโรค การปฏิบัติตามข้อห้ามในการรักษาโรคต่าง ๆ นอกจากจะรับ การบำบัดรักษาด้วยวิธีการข้างต้น ในการรักษาบางโรคมียข้อห้ามบางประการควบคู่กับการรักษาด้วย เช่น ห้ามกินของแสลง (มะพร้าวอ่อน

ขนมจีน แกงกะทิ เห็ด หน่อไม้ หอย ปู ของแสดงที่คนใช้ต้องดเว้น ได้แก่ ของดองและของมีนเมาทุกชนิด เป็นต้น) สำหรับผู้หญิงที่ตั้งครรภ์ ห้ามโกรธ เมื่อคลอดแล้วห้ามกินของที่มึรสเย็นเพราะความดันโลหิตสูงทำให้เกิดอันตรายต่อชีวิต ส่วนอาหารสำหรับคนไข้ ได้แก่ ปลาเค็มแห้ง (ปลาเสียด) ให้ย่างกินกับน้ำข้าวต้มจนหายป่วย

3. ประเพณี เมืองกลางบ้านดอนมีประเพณีต่าง ๆ ดังนี้ 1) ประเพณีถือศีลกินผัก จัดงานวันขึ้น 1-9 ค่ำ เดือน 9 ตามจันทรคติ ประมาณเดือนกันยายน-ตุลาคม จัดขึ้น ณ ศาลเจ้าหรืออาม้บ้านดอน หรือศาลเจ้ากิมฮืออ่องโก้วเต้าโบ้เก้ง การแห่เทพเจ้าโปรดสัตว์และพิธีส่งพระเป็นการแห่ขบวนเทพเจ้าและคนทรงจากแต่ละศาลเจ้าไปยังสะพานหิน ก่อนวันเริ่มพิธีประเพณีถือศีลกินผักจะมีการทำความสะอาดศาลเจ้ารมกำยานไม้หอม มีการยกเสาธงโกตั้งขึ้นหน้าศาลเจ้าเพื่อประกอบพิธีอัญเชิญเทพเจ้ายกช่งฮ้องเต้ (พระอิศวร) และก๊วอ่องไต่เต้ หรือก๊วอ่องฮุดโจ้ว (เทพเจ้าแห่งดาวนพเคราะห์) หรืออดีตพระพุทธเจ้า 7 องค์ และพระโพธิสัตว์ 2 องค์ เป็นประธานในพิธีในศาลเจ้า พร้อมทั้งวางกำลังทหารรักษาการณ์ตามทิศ โดยใช้ธงสีสัญลักษณ์ปัก 4 ทิศ และทิศกลาง 1 ทิศ พร้อมกับนำตะเกียง 9 ดวง ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์การเริ่มพิธีประเพณีถือศีลกินผักแขวนบนเสาโกตั้งในเวลาเที่ยงคืน ตลอดพิธีถือศีลกินผัก 9 วัน ต้องประกอบพิธีย่อยสำคัญตามวันที่กำหนด (การท่องเทียวแห่งประเทศไทย, 2554: 97-98) คือ พิธีบูชาเทพเจ้า พิธีโชกุ้น พิธีช้องเก้ง พิธีบูชาดาว พิธีอู้เก้งหรือแห่เทพเจ้า พิธีไถ้ยห้อยหรือพิธีลุยไฟ พิธีไถ้ยห่าน หรือพิธีสะเดาะเคราะห์ และวันส่งพระ 2) ประเพณีไหว้ตายายผีกลาง (ผีกลาง) และการบวงสรวงบรรพชนผู้กล้าเมืองกลาง มีการไหว้ในพื้นที่บ้านเคียนบ้านเหียง บ้านดอน บ้านสาคุ โดยมีของเซ่นไหว้ เช่น น้ำซุบ 9 อย่าง คือ น้ำซุบหย่า น้ำซุบเยาะ น้ำซุบเคย น้ำซุบคว่ำ น้ำซุบหมก น้ำซุบเซียะ น้ำซุบโคร น้ำซุบหัวข่า และน้ำซุบเมือง พร้อมขนม เช่น ขนมห่อ ขนมเทียน ขนมข้าวเหนียวกล้วย ขนมเป็ยก ขนมต้ม และขนมพื้นบ้านอื่น ๆ มะพร้าวอ่อน สำหรับอาหารคาวมีแกงไก่ แกงหอยขม กุ้ง ปู ปลา เนื้อควาย สมัยก่อนมีการฆ่าควายทั้งตัวมาใช้ทำอาหารในงาน มีการช่วยกันเย็บกระทง สำหรับใส่ของเซ่นไหว้ (เทศบาลตำบลเทพกระษัตรี, 2563: 115) 3) งานบุญ

เดือนสิบ โดยทั่วไปนิยมจัดในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นวันทำบุญ แต่ในชุมชนเมืองกลางพื้นที่บ้านดอน จัดในวันแรม 8 ค่ำ เดือน 10 จะทำบุญที่วัดเทพกระษัตรี (วัดบ้านดอน) (วิสุทธิ์ ลิวากรณ์, งานบุญเดือนสิบชุมชนเมืองกลางบ้านดอน, 3 มิถุนายน 2565) ชาวบ้านเตรียมอาหารคาวหวาน โดยเฉพาะอาหารที่ปู้ย่าตายายชอบ พร้อมกระทงเปรต เมื่อถึงวัดชาวบ้านนำอาหารในปิ่นโตตักแบ่งอาหารสำหรับพระสงฆ์หรือจะถวายทั้งปิ่นโต แล้วจึงทำพิธีกรรมทางศาสนา รับศีลฟังธรรม บังสุกุลชื้อตายายที่ล่วงลับไปแล้ว พระสงฆ์สวดบทพาหุงให้ศีลให้พร ชาวบ้านจะตักบาตรที่ศาลาตักบาตร ร่วมกันและถวายอาหารแก่พระสงฆ์ รอนจนพระฉันอาหารเสร็จ ชาวบ้านจะรับประทานอาหาร หลังจากนั้นทำพิธีกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว และเตรียมกระทงเปรตไปวางนอกวัดแจกทานแก่ชาวเล (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2544: 264-265) ลักษณะพิเศษอีกอย่างหนึ่งของงานบุญเดือนสิบ คือ การเตรียมกล่าวคือ ชาวบ้านจะเข้าป่าตัดหวายเพื่อเตรียมทำจาดและเตยทำสอხო การทำจาดและซ่อเป็นการแสดงความสามัคคีของชาวบ้านที่ร่วมมือกัน เสียสละเวลามาช่วยทำจาดและสอხო โดยการจัดจาดต้องเตรียมให้เสร็จก่อนวันเดือนสิบ และก่อนถึงวันเดือนสิบจะมีการสวดจาดและซ่อ ตอนเช้าจึงแห่จาดและซ่อไปวัด (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดภูเก็ต กลุ่มส่งเสริมการศาสนาและวัฒนธรรม, 2544: 13-14) 4) พิธีสวดจาด เมื่อจัดตกแต่งจาดเรียบร้อยแล้วจะนำจาดมาวางหน้าบ้าน และจัดสถานที่ เวลากลางคืนจะนิมนต์พระมาสวดฉลองจาด มีรามะนาฉลองตลอดคืน ในตอนเช้าชาวบ้านจะช่วยกันนำพุ่มและจาดไปวัดเป็นอันเสร็จพิธี (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2544: 266) 5) การหามศพ เป็นประเพณีโบราณที่ชาวบ้านช่วยกันหามศพไปวัด เนื่องจากในอดีตก่อนการคมนาคมไม่สะดวก ต้องข้ามน้ำ ข้ามคันนา การหามศพสามารถพบเห็นได้ในชุมชนเมืองบ้านดอน โดยเห็นได้ในวันปลงศพ ซึ่งมีชาวบ้านประมาณ 10-20 คน ช่วยกันยกศพออกจากบ้านเพื่อนำไปเผาศพที่วัด (ชีรวัดน์ นิจนตร, 2546: 53)

6) สวดกลางบ้าน ที่มาของสวดกลางบ้านเริ่มจากการมีพระอุกสวด คือ มีพระภิกษุมานัตใหม่ และตักลงหน้าบ้านเพื่อสวดโดยที่ไม่บอกให้เจ้าบ้านรู้เพื่อความเป็นมงคลแก่บ้าน ในเวลากลางคืน หรือการปลูกเจ้าของบ้านแล้วเข้าไปสวดมนต์ในบ้าน ภายหลังชาวบ้านถือปฏิบัติมาเป็นประเพณีท้องถิ่น (วิสุทธิ์ ลิวากรณ์, การสวดกลางบ้านชุมชนเมืองกลาบบ้านดอน, 3 มิถุนายน 2565) และเป็นการเล่นสนุกที่ได้กุศล นิยมทำในเดือนเมษายน ช่วงก่อนหรือหลังสงกรานต์เล็กน้อย หรือช่วงเข้าพรรษา (เทศบาลตำบลเทพกระษัตรี, 2563: 125) แต่ละหมู่บ้านจะสวดแยกกัน แล้วจะมารวมที่จุดใหญ่บริเวณตลาดบ้านดอน

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลาบบ้านดอน พบว่า

1. ประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองกลาบบ้านดอน การศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลาบบ้านดอน ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอกลาง จังหวัดภูเก็ตซึ่งมีประวัติศาสตร์ยาวนานตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์ โดยพบการระบุไว้ในพงศาวดารเมืองกลางว่า จอมเผ่าบ้านดอนได้รับพระราชทานเครื่องยศตำแหน่ง โดยเจ้าเมืองกลาบบ้านดอนเป็นพี่ชายของจอมร้างบ้านเคียน หรือเป็นลุงของท้าวเทพกระษัตรี (จัน) และท้าวศรีสุนทร (มุก) จอมเผ่าบ้านดอนเป็นเจ้าเมืองกลาบบ้านดอนในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย หรือสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ หรือเมื่อจอมเผ่าบ้านดอนถึงแก่กรรม เมืองกลาบบ้านดอนจึงย้ายไปอยู่ที่เมืองกลาบบ้านเคียน จนถึงปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.4) มีหลักฐานว่าพระยากลางคิน จันทรโจวงศ์เป็นเจ้าเมืองกลาบบ้านดอน ต่อมาใน พ.ศ. 2484 บ้านดอนและบ้านเคียนได้รวมเป็นตำบลเทพกระษัตรี หรือตำบลเทพกระษัตรีในปัจจุบัน เพื่อเป็นเกียรติและอนุสรณ์แก่ท้าวเทพกระษัตรี

เมืองกลาบบ้านดอนเป็นชื่อที่มีมาตั้งแต่อดีต เหตุที่เรียกว่า บ้านดอน เพราะมีลักษณะทางภูมิศาสตร์คล้ายเกาะ เป็นที่ราบสูง มีคลองขนาดใหญ่เชื่อมกับทะเล มีน้ำ

ล้อมรอบและน้ำท่วมไม่ถึง ชุมชนเมืองกลางบ้านดอนมีการทำนา ระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายนเป็นช่วงที่ข้าวออกรวง ทำให้เห็นความสามัคคีของคนในชุมชนเมืองกลางบ้านดอนช่วยกันเกี่ยวข้าว คนในชุมชนเมืองกลางบ้านดอนยังทำสวนยางพารา สวนผลไม้ เช่น ทุเรียน ลองกอง เงาะ เป็นต้น และร้อนแร่ดีบุกบริเวณเขาล้อม การมีคลองเชื่อมกับทะเลทำให้ในอดีตมีเรือสำเภาเข้ามาทำการค้าในพื้นที่บ้านดอน ซึ่งการค้าส่วนใหญ่เป็นการค้าแร่ดีบุก มีการแลกเปลี่ยนข้าว และเครื่องใช้สอย เช่น ถ้วย ชาม เขียนหมาก เป็นต้น ทั้งยังเคยเป็นเส้นทางเดินทัพของทหารพม่าเพื่อโจมตีเมืองกลางใน พ.ศ. 2328 นำมาสู่เกิดวีรกรรมเมืองกลาง คือ ท้าวเทพกระษัตรี ท้าวศรีสุนทร

นอกจากนั้นประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอนยังพบข้อมูลของบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ได้แก่ 1) จอมเผ่าบ้านดอนเป็นพี่ชายต่างมารดาของจอมร้างบ้านเคียน ซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองกลางต่อจากพระยากลางคางเซ่ง จอมเผ่าบ้านดอนได้รับพระราชทานเครื่องยศตามตำแหน่ง อย่างไรก็ตามไม่พบบันทึกที่กล่าวถึง จอมเผ่าบ้านดอนเกิดและถึงแก่กรรมเมื่อใดมีเพียงคำบอกเล่าของกลุ่มผู้สืบเชื้อสายโลหิตว่า เจ้ากระดุกของจอมเผ่าบ้านดอนถูกบรรจุไว้ในเจดีย์ ณ วัดบ้านดอน หรือวัดเทพกระษัตรี 2) หลวงพ่อท่านเจ้าฟ้า หรือหลวงพ่อผา มีกิตติศัพท์ในด้านเวทมนตร์คาถาอยู่ยงคงกระพัน ในช่วงที่พม่านุกujukโจมตีเพื่อใช้บ้านท้าวเทพกระษัตรีเป็นที่รวมพลและตั้งค่าย หัวหน้าพม่าได้ทำทลายกับหลวงพ่от่านเจ้าฟ้า โดยระบุว่า หากพม่าเป็นฝ่ายแพ้จะไม่ทำอันตรายต่อสำนักสงฆ์และชาวบ้าน หากพม่าเป็นฝ่ายชนะหลวงพ่от่านเจ้าฟ้าต้องให้พม่าตั้งค่ายในบ้านท้าวเทพกระษัตรี ในการนี้พม่าเป็นฝ่ายยอมแพ้พร้อมกับถอยทัพกลับ เรื่องอภินิหารของหลวงพ่от่านเจ้าฟ้าแพร่สะพัดออกไป ทำให้เป็นที่ชื่นชมยินดี เคารพนับถือของชาวกลางเป็นอย่างมาก และ 3) นายนิรันดร์ สุจริตธรรม หรือครูอ้อย เป็นผู้อำนวยการคนแรกของโรงเรียนพรจำปา เป็นหมอพื้นบ้านประจำพื้นที่บ้านดอน และเป็นม้าทรง เป็นผู้ก่อตั้งศาลเจ้าบ้านดอน ครูอ้อยเป็นที่เคารพของคนในพื้นที่ เนื่องจากท่านให้การช่วยเหลือคนที่เดือดร้อน

สำหรับสถานที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ได้แก่ 1) นาโคกพม่า เป็นโคกที่พม่าเคยพักทัพเมื่อสงครามเก้าทัพ โดยพม่าลำเลียงทัพมาทางคลองอู่ตะเภาขึ้นมาจากคลองบางใหญ่ และชุมชนทัพที่โคกพม่า แล้วซึกปีกกาล้อมเมืองกลาง และตั้งทัพที่หน้าบ้านกลาง 2) บริเวณวนเมืองกลางบ้านดอนในอดีต บริเวณชุดพบแนวกำแพงเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กำแพงด้านทิศตะวันออกบริเวณติดกับทุ่งนาในอดีตเคยเป็นคอกม้า และบริเวณนอกกำแพงด้านทิศเหนือในอดีตเคยเป็นคุก ใน พ.ศ. 2550 อาจารย์ฤดี ภูมิภูถาวร ได้ชุดพบแนวกำแพงโบราณ และโบราณวัตถุ คือ อิฐ ซึ่งใช้สร้างกำแพงมีลักษณะและขนาดเท่ากับอิฐในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เมื่อเทียบกับอิฐที่บ้านพระยาริขิตสงคราม [สมัยรัตนโกสินทร์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.4)] พบว่า อิฐบริเวณบ้านพระยาริขิตสงครามมีขนาดเล็กและบางกว่า จึงเชื่อว่า แนวกำแพงที่ชุดพบบริเวณบ้านดอนอยู่ในยุคของจอมเผ่าบ้านดอน และคาดว่าบริเวณนี้เคยมีจอมเผ่าบ้านดอน พระยากลางทองพูนและพระยากลางหนู เป็นผู้ปกครอง นอกจากนี้บริเวณนี้เคยชุดพบปืนใหญ่ ปืนยาว ห้วนโมและแร่แทนตาไลท์หรือขี้ตะกรันจำนวนมาก 3) วัดเทพกระษัตรี เดิมมีนามว่าวัดดอน ต่อมาทางราชการเห็นความสำคัญทางประวัติศาสตร์จึงเปลี่ยนเป็นวัดเทพกระษัตรี เป็นชื่อที่เชิดชูท้าวเทพกระษัตรีและท้าวศรีสุนทรนำชาวบ้านสู้รบกับพม่าจนได้รับชัยชนะ สร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2019 เป็นวัดแรกในจังหวัดภูเก็ตที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ต่อมาได้สร้างเสนาสนะขึ้นเพื่อเป็นการฉลองชัยชนะและความศรัทธาที่มีต่อหลวงพ่от่านเจ้าฟ้า หรือหลวงพ่อดำ เนื่องจากหลวงพ่от่านมีส่วนสำคัญในการปกป้องเมืองกลาง 4) โรงเรียนวัดเทพกระษัตรี หรือโรงเรียนวัดบ้านดอน เริ่มเปิดโรงเรียนตั้งแต่ พ.ศ. 2470 โดยใช้ศาลาวัดเทพกระษัตรีเป็นสถานที่เล่าเรียน ใน พ.ศ. 2479 โรงเรียนวัดเทพกระษัตรีได้งบประมาณปลูกสร้างอาคารเรียนซึ่งได้ทำการปลูกสร้างในทิศตะวันตกของวัดเทพกระษัตรี ภายหลังโรงเรียนวัดเทพกระษัตรีปรับปรุงพื้นที่บริเวณสนามฟุตบอล ทำให้ชุดพบกระดูกมนุษย์ และสิ่งของโบราณ เช่น ดาบ กำไล ชัน ถ้วย เครื่องปั้นดินเผา พระพุทธรูป ลูกนิมิต 9 ลูก เป็นต้น จึงสันนิษฐาน

ว่า พื้นที่ดังกล่าวเคยเป็นที่ตั้งของโบสถ์วัดเทพกระษัตรีมาก่อน และในบริเวณใกล้เคียงได้ขุดพบหลุมคอนกรีตที่บรรจุอิฐเป็นจำนวนมาก สำนักศิลปากรที่ 15 ภูเก็ตได้พิจารณาว่า ภาชนะที่บรรจุอิฐมีอายุอยู่ในช่วงตอนปลายของกรุงศรีอยุธยา 5) ศาลเจ้าบ้านดอนหรือศาลเจ้ากิมซื่ออ่องไกว้เต้าโบ้เก้ง เดิมศาลเจ้าสร้างเป็นเพิงหลังเล็ก ๆ อยู่หน้าโรงจั่วบริเวณตลาดบ้านดอนริมโรงเรียนวัดเทพกระษัตรี ต่อมาได้ย้ายไปอยู่ทุ่งนางแก้ว ในระยะแรกศาลเจ้าบ้านดอนสร้างด้วยไม้ฉางหลังคาด้วยสังกะสี จน พ.ศ. 2495 นายนิรันดร์ สุจริตธรรม (ครูอ่อง) ได้เริ่มพัฒนาศาลเจ้าและให้ชื่อศาลเจ้าว่า กิมซื่ออ่อง และได้เริ่มกินผักตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

2. ข้อมูลวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอน พบว่า วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอนมีความหลากหลาย สะท้อนเอกลักษณ์ของชุมชนอย่างชัดเจนในด้านความเชื่อ ภูมิปัญญา และประเพณี ได้แก่ หมอกลางบ้านหรือหมอพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน การละเล่น สบซ้อวันสารทเดือนสิบ การรักษาโรคแบบพื้นบ้าน การรักษาโรคด้วยเวชบำบัด การรักษาด้วยจิตบำบัด ประเพณีถือศีลกินผัก ประเพณีไหว้ตายายผีกลาง (ผีกลาง) และการบวงสรวงบรรพชนผู้กล้าเมืองกลาง งานบุญเดือนสิบ พิธีสวดจาต การหามศพ สวดกลางบ้าน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ

อภิปรายผล

ชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ตมีประวัติศาสตร์ยาวนานและมีความสำคัญกับจังหวัดภูเก็ต โดยเฉพาะสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เมืองกลางบ้านดอนมีบทบาทสำคัญทางการเมือง และเศรษฐกิจ มีบุคคลสำคัญที่ได้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และความศรัทธาทางศาสนาของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับสุนทรชัย ขอบยศ (2562) ศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนารากฐานท้องถิ่นที่เข้มแข็งและยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือ การศึกษาประวัติศาสตร์ที่คำนึงถึงผู้คนในชุมชนท้องถิ่น

เป็นประวัติศาสตร์ที่เน้นความหลากหลาย การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้ความสำคัญต่อตำนาน เรื่องราวปรัมปราในฐานะที่เป็นความเชื่อ การบอกต่อของคนท้องถิ่น และการให้ความสำคัญกับคนในท้องถิ่นในฐานะผู้เล่าเรื่อง (Oral History) และสอดคล้องกับ ออมสิน จตุพร และอมรรัตน์ วัฒนาธร (2562) ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามแนวคิดการศึกษาอิงถิ่นฐาน สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา: กรณีชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน จังหวัดนครสวรรค์ ผลการศึกษาพบว่า องค์ความรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประกอบด้วย เรื่องราวและความเป็นมาของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน เขตจังหวัดนครสวรรค์ ความสัมพันธ์กับเรื่องเล่า นิทาน ตำนาน คติชน ภูมินาม และวิถีการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอน ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต พบว่า วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนเมืองกลางบ้านดอนเดิมมีความหลากหลาย สะท้อนเอกลักษณ์ของชุมชนอย่างชัดเจนในด้านความเชื่อ ภูมิปัญญา และประเพณี แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ สอดคล้องกับนันทวิช นูนาถ (2560) ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณค่าแห่งวิถีชีวิต วัฒนธรรม เพื่อการศึกษาที่ยั่งยืน ได้สรุปเป็นองค์ความรู้ พบว่า คุณค่าและความสำคัญต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรมและกระบวนการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่เป็นองค์รวม โดยการรวบรวมความรู้ต่าง ๆ ให้มาสัมพันธ์กันจนเกิดมิติรอบด้าน สะท้อนความคิด ความเชื่อ ความใฝ่ฝัน ความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัว คนในชุมชนท้องถิ่นและจารีตประเพณีต่าง ๆ ซึ่งเป็นรากฐานการดำรงชีวิตของคนในสังคม เป็นสรรพวิชาความรู้ทั้งหมดที่ชุมชนท้องถิ่นใช้แก้ปัญหาหรือจรรโลงชีวิตในการดำรงชีวิตของชุมชนท้องถิ่นทำให้ชุมชนและชาติผ่านพ้นวิกฤตและดำรงความเป็นชาติหรือชุมชนไว้ได้

การศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดความเข้าใจรากฐานทางสังคม อัตลักษณ์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของ ทำให้คนในชุมชนได้รับรู้ที่มาของตนเอง เข้าใจเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ วิถีชีวิต และคุณค่าของ

ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สั่งสมมายาวนาน นำไปสู่ความภาคภูมิใจ ความผูกพัน และความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของพื้นที่ อีกทั้งความรู้ด้านประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมยังเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากร การวางแผนจัดการพื้นที่ และการส่งเสริมเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับท้องถิ่น ตลอดจนสามารถนำภูมิปัญญาและเรื่องเล่าท้องถิ่นไปต่อยอดสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการสร้างรายได้ให้กับ คนในชุมชน องค์ความรู้จากการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นยังสนับสนุน การเรียนรู้เชิงพื้นที่ซึ่งช่วยให้เกิดการเชื่อมโยงเนื้อหากับความเป็นจริง นำมาสู่การเกิด ทักษะการสืบค้น การคิดวิเคราะห์ และการสังเคราะห์อย่างเป็นระบบ อีกทั้งช่วยป้องกัน การสูญหายมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ นอกจากนี้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นยังสามารถ นำไปใช้ประกอบการพิจารณาสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อจัดกิจกรรม ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม การส่งเสริมการท่องเที่ยว หรือใช้เป็นข้อมูล ประกอบการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชน และชุมชนตระหนักถึงคุณค่ามรดกท้องถิ่นที่มีมาแต่อดีต และสนับสนุนกลุ่มที่ทำงาน ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมให้สามารถนำองค์ความรู้ไปต่อยอดในการพัฒนาการท่องเที่ยว ต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่นเดียวกับการศึกษาของชัยวัฒน์ ทองเพ็ช และสุธาทิพย์ งามนิล (2563) ศึกษาการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้วิถีทางประวัติศาสตร์ที่ส่งเสริม ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความภาคภูมิใจในท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า หน่วยการเรียนรู้วิถีทางประวัติศาสตร์ที่ส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและ ความภาคภูมิใจในท้องถิ่นในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการพัฒนา หน่วยการเรียนรู้และสร้างแบบวัดที่มีคุณภาพ โดยผู้เรียนรายงานความภาคภูมิใจใน ท้องถิ่นด้วยตนเองโดยการทำแบบวัดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ทั้งนี้การจัดเนื้อหาสาระ การเรียนรู้ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ผ่านกระบวนการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ โดยแบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานความต้องการในการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ และมี

กิจกรรมการเรียนรู้การสอนโดยใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ที่จะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้โดยตรง สร้างเจตคติ ค่านิยม ความภาคภูมิใจ และอุดมการณ์ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน นอกจากนี้ในการศึกษาของ ดุษฎี ช่วยสุข (2559) ศึกษาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ กรณีศึกษา บ้านชีทวน พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของชุมชนผ่านรูปแบบการสื่อความหมาย ทางการท่องเที่ยวนั้นควรที่มีการจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับโบราณสถานและวัตถุที่มีในพื้นที่ การจัดทำป้ายสื่อความหมาย มัคคุเทศก์ท้องถิ่น การจัดทำของที่ระลึกด้วยการนำ รูปแบบของโบราณสถานและโบราณวัตถุมาสร้างเป็นรูปจำลอง การสร้างคู่มือทางการท่องเที่ยวของชุมชน และรวมไปถึงการจัดทำข้อมูลในสื่ออิเล็กทรอนิกส์หรือข้อมูลใน เว็บไซต์ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาการขับเคลื่อนกิจกรรมสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น
2. ควรศึกษาแรงจูงใจและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในจังหวัดภูเก็ต
3. ควรศึกษาและจัดทำเส้นทางทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเชื่อมโยงกับสถานที่อื่น ๆ ในจังหวัดภูเก็ต และยกระดับเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน
4. ควรออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว

เอกสารอ้างอิง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2540). รายงานสถิติประจำปี 2540.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2544). วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดภูเก็ต. กรมศิลปากร.

จารุณี คงกุล. (2565). อันดามันวิวรรธน์. โอเอสพรีนติ้งเฮาส์.

ชัยวัฒน์ ทองเพ็ช และสุชาติพิย งามนิล. (2563). การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้วิธีการทางประวัติศาสตร์ที่ส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความภาคภูมิใจในท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วารสารวิชาการเครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ, 10(1), 93-108.

ชาววิทย์ เกษตรศิริ. (2540). อารยธรรมพื้นฐานทางประวัติศาสตร์. ต้นอ้อแถมมี.

ชีรวัดน์ นิเจนตร บรรณาธิการ. (2546). ประวัติและผลงาน “เลียบ ชนาศึก”. (พิมพ์ครั้งที่ 5). สถาบันราชภัฏภูเก็ต.

ดุขุฎี ช่วยสุข. (2559). การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ กรณีศึกษา บ้านชีทวน. วารสารวิถีสังคมมนุษย์, 4(2), 296-309.

เทศบาลตำบลเทพกระษัตรี. (2563). วัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญา เมืองถลาง บ้านเคียน. ป่าตองออฟเซ็ทเพลส.

นันธวัช นูนารถ. (2560). ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณค่าแห่งวิถีชีวิต วัฒนธรรม เพื่อการศึกษาที่ยั่งยืน. วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์, 12(34). 17-26.

ปัญญา ศรีนาค. (2546). ถลาง ภูเก็ต และบ้านเมืองฝั่งทะเลตะวันตก. มติชน.

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. (2542). สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 17 : สุบิณสำนวนเก่า : วรรณกรรม-หาดใหญ่, อำเภอ. มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

- _____. (2542). สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 3 : คอกช้าง : การจับช้าง
เถื่อน-จับ ลูตธมโม. มุณินิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
ราชบัณฑิตยสถาน. (2527). สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 14
ทะเบียน-ธรรมราชา (พิมพ์ครั้งที่ 2). ประยูรพงศ์.
- โรงเรียนวัดเทพกระษัตรี. (2560, 6 กันยายน). ประวัติโรงเรียน.
http://watthepkrasattrischool.ac.th/datashow_42758
- ฤดี ภูมิภูถาวร. (2550). นักประวัติศาสตร์รุ่นเยาว์กับการสืบค้นเมืองถลางบ้านดอน.
ภูเก็ตบุลเลทิน.
- วิบูลย์ สีสวรรณ. (2553). นามานุกรม เครื่องจักสาน. เมืองโบราณ.
- ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต. (2534). เลียบ ชนะศึก : ชุนทรัพย์วัฒนธรรมถลาง.
หอวัฒนธรรมภูเก็ต ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต.
- สมใจ จิตวารินทร์. (2528). ปริศนาคำทายจากบ้านดอน. ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม
จังหวัดภูเก็ต.
- สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดภูเก็ต กลุ่มส่งเสริมการศาสนาและวัฒนธรรม. (2544).
ผู้เฒ่าเล่าขาน เรื่องงานเดือนสิบภูเก็ต. สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดภูเก็ต.
- สุนทรชัย ขอบยศ. (2562). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนารากฐานท้องถิ่นที่
เข้มแข็งและยั่งยืน. วารสารสถาบันพระปกเกล้า, 17(2), 115-138.
- องค์การบริหารส่วนตำบลเทพกระษัตรี. (2559, 1 เมษายน). วัดเทพกระษัตรี (วัดบ้าน
ดอน). <https://www.thepkrasattri.go.th/travel/detail/511/data.html>.
- อมสิน จตุพร และอมรรัตน์ วัฒนาธร. (2562). การพัฒนาหลักสูตรประวัติศาสตร์
ท้องถิ่นตามแนวคิดการศึกษาอิงถิ่นฐาน สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา:
กรณีชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน จังหวัดนครสวรรค์. วารสารศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยนเรศวร, 21(4), 342-356.
- อัศราพงษ์ ศิลปประเสริฐ. (2563). วัดเทพกระษัตรี. SBL บันทึกประเทศไทย, 10(104),
136-137.

Author

Asst. Prof. Dr. Jarunee Khongkun
Department of Community Development,
Faculty of Humanities and Social Sciences,
Phuket Rajabhat University
21 Moo 6, Thepkasattri Road, Ratsada Sub-district,
Mueang District, Phuket 83000
Tel: 081-939-0529 E-mail: jarunee.k@pkru.ac.th